

Література:

1. *Иосиф Флавий*. Иудейская война / Иосиф Флавий. – М. : Мосты культуры, 2008.
2. Aime Palliere. The Unknown Sanctuary. A Pilgrimage from Rome to Israel / Aime Palliere. – New York, 1930.
3. Бенамозег, Элияху. Еврейская Вики-энциклопедия. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://www.ejwiki.org/wiki/Бенамозег,_Элияху[останній перегляд:13.04.2015]
4. Валентин Лещинский. Как я пришёл к БнейНоах. [Електронний ресурс] / Валентин Лещинский. – Режим доступу : <http://lesval.livejournal.com/profile>[останній перегляд:13.04.2015]
5. *Жан-Жак Руссо*. Исповедание веры савойского викария. [Електронний ресурс] / Жан-Жак Руссо. – Режим доступу : <http://pylippel.newmail.ru/documents/rousseau.html>[останній перегляд:14.05.2015]
6. *Исидор Эпштейн*. Иудаизм. [Електронний ресурс] / Исидор Эпштейн. – Режим доступу : <http://jhist.org/traditions/epshtein017.htm>[останній перегляд:14.05.2015]
7. *Пинхас Полонский*. Допис на сторінці Facebook від 31.03.2015 р. [Електронний ресурс] / Пинхас Полонский. – Режим доступу : <https://www.facebook.com/pinchas.polonsky/posts/916373695049532> [останній перегляд: 13.04.2015].
8. *Пинхас Полонский*. Израиль и человечество. [Електронний ресурс] / Пинхас Полонский. – Режим доступу : <http://machanaim.org/philosof/r-sherki/7-noachid.htm>[останній перегляд:13.04.2015]
9. *Ребе*. Жизнедеятельность [Електронний ресурс] / Ребе. – Режим доступу : <http://djc.com.ua/rebe/?id=40&lang=ru>[останній перегляд:13.04.2015]
10. Семь законов потомков Ноя. Еврейская Вики-энциклопедия. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : [http://www.ejwiki.org/wiki/Семь_законов_потомков_Ноя_\(Бней_Ноах\)](http://www.ejwiki.org/wiki/Семь_законов_потомков_Ноя_(Бней_Ноах))[останній перегляд:13.04.2015]
11. Шолем Лугов. Кто вы, Индиана Джонс? [Електронний ресурс] / Шолем Лугов. – Режим доступу : http://www.moshiach.ru/view/profile/437_2_8.html[останній перегляд:13.04.2015]
12. Aime Palliere. WikiNoah. [Електронний ресурс] / Aime Palliere. – Режим доступу : http://www.wikinoah.org/index.php/Aime_Palliere[останній перегляд:13.04.2015]
13. Who is Vendyl Jones? [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://web.archive.org/web/20100117100015/http://www.vendyljones.org.il/vendyl.htm> [останній перегляд:13.04.2015]

Горшков В. В. Движение Бней Ноах как вызов христианству.

В статье, в контексте иудео-христианских отношений, описывается возникновение и развитие нового религиозного движения Бней Ноах. Рассматриваются вызовы, которые несет христианству иудаизм через БнейНоах.

Ключевые слова: Бней Ноах, Ноахидизм, Семь законов Ноя, Иудаизм, иудео-христианский диалог.

Gorshkov V. V. Bnei Noah movement as a challenge to Christianity.

In the article in the context of Judeo-Christian relations, describes the nascence and the development of a new religious movement Bnei Noah. It considers the challenges that Judaism brings into Christianity through Bnei Noah, and suggests ways to answer them.

Keywords: Bnei Noah, Noahidism, Seven Laws of Noach, Judaism, Judeo-Christian dialogue.

УДК 291.1

Калениченко Т. А.

КОНТЕНТ-АНАЛІЗ РЕЛІГІЙНОГО НАРАТИВУ МАЙДАНУ НА ПРИКЛАДІ ПРОПОВІДЕЙ О. МИХАЙЛА ДЕМИДА

Главным сюжетом книги провідного богослова УГКЦ о. Михайла Демида “Каміння Майдану”, яка присвячена висвітлювати та тлумачити події протистояння, є драма битви між силами добра та зла, які сприймаються однозначно, як чорне та біле. Представниками добра є активісти майданів та поборники змін в країні, а сили зла – це представники влади та ті люди, що несуть

неправду або стоять по інший бік барикад. Духовна суть Майдану та змін, які прийшли за ним – це очищення, воскресіння народу та людей та подальше хрещення. При цьому автор робить акцент і на особистій відповідальності кожного за перебіг подій, звертаючись до концепту “внутрішнього Майдану”. Зокрема абсолютно сакральний протест направлений не лише на боротьбу “проти кесаря”, а й на внутрішні зміни на суспільному та індивідуальному рівнях. Самі поняття соціуму, політики та духовності змішуються, набувають нового значення крізь призму проповіді.

Ключові слова: *теологія майдану, релігійний наратив, соціальне вчення церкви, євангелізація.*

Наявність релігійної складової під час революції на Майдані і те, що вона мала певний вплив на перебіг подій, вже ні в кого не викликає сумнівів. Після завершення “Революції гідності” з’явилися такі нові поняття як “теологія Майдану [3]”, релігійні діячі нерідко згадували, що саме на Майдані вони бачили “справжній екуменізм [5]” та інші дивовижні явища. Саме під час протистояння в центрі столиці для людей стали звичними спільні молитви [6] з головної сцени площі та молитовні чування разом з двома каплицями [7] у вигляді наметів. Водночас, відбувається певне зміщення уваги дослідників на теологічні рефлексії над майданом, у той час як релігієзнавчий аналіз релігійних наративів, які дійсно існували на майдані, не здійснюється.

Завданням нашого дослідження буде контент-аналіз наративу майдану у тому його вигляді, який він мав у проповідях о. Михайла Демида – видатного греко-католицького богослова сучасності, який очолював літургії на головній сцені майдану та у каплиці біля стели Незалежності. Проповіді розшифровані з аудіозаписів та видані у книзі о. Михайла Демида “Каміння майдану” його дочкою Климентією Демид. Багатий наративний і богословський зміст проповідей дозволяє побачити релігійний дискурс майдану з усіма основними його особливостями.

Після завершення Майдану з’явився ряд публікацій, присвячених тим подіям. Одна з них – нова книга “Каміння Майдану” – написана відомим богословом та греко-католицьким священником Михайлом Димидом разом з його донькою, студенткою Климентією Димид. Ця стаття присвячена аналізу змісту даної книги та спробам зробити певні висновки з проповідей, які звучали від о. Михайла Димида.

У цій роботі буде проведено аналіз самого наративу та з залученням методу якісного контент-аналізу. Зокрема це аналіз основних слів-маркерів у тексті за їхнім смисловим навантаженням та підтекстом застосування від автора [4]. Окрім того, даний аналіз спирається й на частоту повторення ключових слів, що вказує на важливість одних та другорядність інших понять та явищ [1]. Тобто якісний контент-аналіз як один з методів соціології, дозволяє комплексно проаналізувати наявний текст та інші матеріали (фото, відео) з метою показати суть матеріалу та проаналізувати основні теми тексту.

Отже, тема, якій присвячена книга “Каміння Майдану” – це сам Майдан, “Революція гідності” та роль людини й Бога у даних перетвореннях. Головна ідея – це не лише навести проповіді священника Михайла Димида, а й передати атмосферу того часу та зміст подій, якими вони були на думку християнина. Сам текст можна поділити на два типи – це самі проповіді та виступи о. Михайла та записи його доньки Климентії, яка брала активну участь у тих подіях, на своїй сторінці у соціальній мережі Facebook. Деінде на полях червоним шрифтом використовуються й записи від самого священника у Facebook, але частіше це все ж спостереження та думки Климентії. Вони не надруковані хронологічно, на відміну від проповідей, тому до різних тем можуть бути подані різні дні протистояння та їхнє відображення від Климентії Димид. Автори називають свій твір фотоальбомом з Майдану, тому що більша частина сторінок – це фотографії з Майдану та навколишніх територій, його буднів та з часів активних штурмів й зіткнень з представниками силових структур. Однак до аналізу візуальних матеріалів звернемося пізніше.

Основні проблеми, що зачіпаються у книзі – це драма боротьби добра та зла, що були

втілені на Майдані та Антимайдані. Боротьба й тривала у кожній людині, у кожному учаснику тих подій. Тому символізм назви книги полягає в особливому тлумаченні самого слова “каміння”, яке роз’яснює отець-доктор Василь Рудейко: “Свої Каміння Майдану отець Михайло Димид завбачливо позначав, день за днем працюючи з майданівцями, намагався зберегти їх – ці невидимі для недосвічених у вірі камені Духа Христового. Щодня на літургіях за успіх і силу борців, за істину він голосив Слово Євангелія, намагався побачити дію Христа і Його Духа в історії народу, який прагнув істини і був готовий віддати за це своє життя” [2].

Після першого прочитання книги було виокремлено такі головні маркери: добро-зло, Бог (разом з синонімами Господь, Творець та Батько), тьма (або темрява), рабство (або раб), Дух, Ісус Христос (або просто використання слів Ісус чи Христос окремо), свобода, Майдан, Суспільство, очищення та воїни. Саме такі маркери найчастіше описували тлумачення подій на Майдані з точки зору о. Михайла Димида. До уваги не брались нотатки від Климентії Димид, так як фокус дослідження наративу був саме у проповідях. Варто зауважити, що до підрахунку не були взяті до уваги такі слова як “божий” чи “божественний”, тому що вони найчастіше використовувались як прикметники та не мали відношення до одного з маркерів – “Бога”. Кількість слів-маркерів підраховувалась вручну через відсутність електронної версії тексту і тому кількість слів може дещо відрізнятись через помилку автора статті. Отже, найбільш вживаним словом лишився маркер “Бог” – усього 376 повторювань; наступний за кількістю став маркер “Ісус Христос” – 141 повторювання; далі йдуть слова “добро” та “зло” – 131 та 114 повторювань відповідно; слово “Майдан” згадується в тексті 92 рази, а маркер “Дух” – 65 разів; слово “суспільство” зустрічається 63 рази, “свобода” – 38 повторювань; найменше згадуються такі слова як “очищення” (10 разів), “тьма” (13 разів), “рабство” (7 разів) та “воїни” (10 разів). З такого частотного підрахунку можна зробити висновок, що тлумачення подій на Майдані та самого феномену Майдану з точки зору божественної суті є найголовнішою темою книги. Слово “Бог” та відповідні синоніми займають найбільшу частину тексту разом з маркером “Ісус Христос”. Сам концепт боротьби добра та зла на прикладі революції на Майдані теж є однією з найголовніших сюжетних ліній книги та самих проповідей священника через високу кількість повторювань. Натомість інші маркери відіграють важливе значення під час звернення до конкретних уривків тексту, на що ще буде звертатись увага.

З усіх текстів проповідей можна виокремити комплексне пояснення феномену самого Майдану. Перш за все, це слово має для о. Михайла сакральне значення, тому що він не раз звертається до тлумачення подій через призму божественного провидіння та задуму Бога. “Майдан – це також наш храм, наша церква...” [2, с. 11], – згадується ще в перших проповідях, датованих початком Євромайдану до розгону студентів силовиками. Разом з тлумаченням явища Майдану, автор згадує, що “творити храм – це допомагати іншим, це благословляти інших, освячувати їх” [2, с. 12], що потім згадується як основна мета кожного активіста революції – допомога іншому та очищення заради нового майбутнього. Більш точне трактування поняття Майдану дається вже у пізніх проповідях на початку лютого, де смисл протистояння знову зводиться до того, що активісти Майдану – це борці зі злом. За словами Михайла Димида, у серці кожного українця є свій Майдан, який “шукає правду про своє Боже покликання”: “Кожен з нас, що на Майдані, веде особисту і спільну боротьбу зі злом!... По-друге, Майдан – це боротьба зі злом, де б воно не було! [2, с. 222]”.

Протистояння добра та зла дещо перегукується з боротьбою світла і темряви – автор фактично бере їх за синоніми, набагато частіше звертаючись до дихотомії доброго чи злого, Христа та Диявола. І вся драма Майдану полягає в тому, як добро перемагає зло та ця боротьба завершується і в кожній людині. Михайло Димид йде далі, звертаючись до

ототожнення протестувальників з воїнами, які “входять у храм”: “Це і є входження у храм, це і є храм Святого Духа нині для нас. Ми з вами маємо бути воїнами, які захищають добро та поширюють його” [2, ст. 13]. Таким чином вперше з’являється маркер воїнства, де Майдан однозначно та без вагань від початку є воїнством добра, а силовики та люди, що підтримують іншу думку – це сили зла. Продовжуючи цю драму боротьби, автор наводить порівняння Києва з Єрусалимом, аргументуючи потребу виступу проти сил зла. Хоча священник і закликає до толерантного ставлення до людей, які не підтримують Майдан або стоять проти нього, проте священна суть боротьби добра та зла втілюється у конкретні заклики: “Нам треба активно боротися зі злом. Любити і напоумлювати тих, хто помиляється. Якщо вони не слухаються – вони не варті уваги. Київ – це новий Єрусалим!” [2, с. 40]. Відповідь для кожного “воїна духа” полягає в тому, що перемогти сили зла в Україні та “допомагати своїм сусідам, всьому світові”. Тоді ж і Євангеліє набуває значення зброї: “От таке нинішнє бойове Євангеліє. Ми перемагаємо добром. Добро – це дія” [2, с. 41]. Далі Євангеліє згадується як таке, що “дає нам повну програму, як боротися проти сил зла і як їх називати” [2, с. 59].

Самі революціонери згодом підпадають під сакралізацію: “Святі – це герої, це революціонери” [2, с. 57]. Пізніше в тексті активісти Майдану згадуються як “позитивні герої, позитивні воїни Ісуса Христа” [2, с. 71]. Разом з духовним змістом протистояння, Михайло Димид згадує і про інших представників на Майдані, які не є християнами. Тут він наводить слова Луки, порівнюючи їх з “загубленими овечками”, яких варто наставляти у вірі, тобто мітинг сприймається і як нива для євангелізації: “Для нас, для нашого суспільства це насамперед ті люди, які відкидають Господа Бога... Але, з іншого боку, бачимо, що є багато людей, які з нами, але є загубленими овечками. І наша з вами місія – шукати їх, нести світло” [2, с. 60-61]. В подальшому ці слова підтверджується, тому що людина зможе зайняти своє місце “в суспільства та родині, коли є побожність” [2, с. 78]. Автор йде далі, наводячи нові умови для перемоги над злом на Майдані: “Умовою тривання перемоги є поглиблення зв’язку з Богом, аби імена ваші були записані на небі” [2, с. 87]. Так само священник виводить власну суть успіху для кожної людини – в тому, що вона має опиратись на Христа, тільки тоді вони зможуть “осягнути свою гідність та перемогти” [2, с. 127].

Тлумачення та сакралізація Майдану полягає ще й в тому, що площі протестів в Україні порівнюються з царством Божим: “Мудрість полягає в тому, що царство є в нас, серед нас і багато його проявів відчуваємо вже тепер. Зокрема на Майданах України” [2, с. 75]. Більше того, пізніше всі активісти – це “помазанники Божі та багаті люди” [2, с. 128]. Сакральний образ усього Майдану втілюється навіть у визначенні того, що окопи Майдану – це Церква Христова: “Так само хай майданівські окопи будуть приводом для нового життя кожного українці і не тільки, бо вони теж Христові” [2, с. 131]. Тлумачення Майдану розкривається ще й через призму того, що “мирне повстання українського народу – Майдан – обрізання” [2, с. 137]. Сакральна суть даного протесту для кожної людини та вірянина знов і знов розкривається у кожній проповіді, служить нагадуванням. Однак риторика стосується не лише загального Майдану на площах різних міст, а й особистого виклику для кожного. І тут також наведені духовні паралелі: “Майдан нашого серця або контактує з жертвою Христовою, або помирає” [2, с. 142]. Підтвердження особливого сакрального статусу протесту відбувається й тоді, коли Сергія Нігояна називають першим мучеником, що приніс свою жертву та загинув у боротьбі за правду [2, с. 196].

Тема воїнів продовжується і в пізніших проповідях. В них “християнин”, який на Майдані, протиставляється “рабам”, які поза межами протесту і не розуміють його. Воїн, який бореться зі злом та “сатанинськими силами”, має володіти зброєю – “одягнутися в

правдиву віру і Боже Слово, яке є висловом такої віри”. При цьому зброя не має бути спрямована проти “людського ворога – українця, ненадійного українця, зрадника українця” [2, с. 170]. Що цікаво, концепт бою та “бойового стану” потім згадується на прикладі Євангелія та Апостола, де знову проводиться паралель з соціумом та політикою: “Нинішнє Євангеліє не бойове: бойовий Апостол, а Євангеліє – політичне” [2, с. 174]. Відтак сакральні тексти набувають нових характеристик. Вже в останніх проповідях того часу Михайло Димид починає вживати конкретні заклики до дій, даючи свої рецепти, які знов пов’язані з політичним ладом та євангелізацією: “Тож знаймо і всім передаваймо, що християнське покликання зараз таке: вживати всю свою креативність, щоб відрізати системі зла кисень для дальшого існування. Методи класичні: навернення, сповідь, Євхаристія, любов, піст, а також більша увага на принципову поведінку усюди” [2, с. 229]. Хоча може й здатись, що це логічна частина проповіді, зважаючи на умови життя під час Майдану та перебудову в країні, однак це ще одне свідчення того, як суспільне перепліталось з релігійним, використовуючи сакральне обґрунтування як самого протесту, так і його учасників, “поборників добра”.

Окрім осмислення богословської суті Майдану, автор порівнює процес протистояння з таїнством очищення як людей, так і цілої держави: “Нині наша Батьківщина – Україна – переживає таку боротьбу, таке очищення!...Та не від усіх вимагається такий героїзм (як активну участь в боротьбі на Майдані – авт..) – від усіх вимагається тільки очищення власної душі” [2, с. 14-15]. При цьому процес очищення має стосуватись не лише духовних, а й інтелектуальних та матеріальних аспектів. І ті люди, що очищуються, є саме представниками Майдану, які ще й набувають нових сакральних характеристик: “Це сьогодні ми, активісти Майдану, тобто вибрані, кращі, патріоти” [2, с. 98]. Суть очищення кожного активіста на Майдані автор згадує і пізніше: “Кожен із нас відчуває, що, пройшовши через Майдан, скинув стару людину з її ділами, тобто позбувся якоїсь хиби, фальшу, дволикості” [2, с. 88]. Ще з перших днів нового етапу Майдану після розгону студентів, 4 грудня, на площі встановлюється каплиця Пантелеймона-Цілителя від представників УГКЦ, де можуть служити й інші конфесії. Тоді ж вводиться практика щоденної літургії, а згодом і регулярних екуменічних молитов зі сцени Майдану. Згадуючи про це, Михайло Димид закликає кожного долучатись до боротьби духовно, у “молитовних зусиллях”. Поруч з поняттям очищення в тексті зустрічається й концепт воскресіння, який додається до сакрального та духовного тлумачення дій на Майдані: “Так само й нині: ті, що на Майдані, готові покласти життя за правду і в тому їхня перемога, їхнє воскресіння, їхнє новонародження” [2, с. 82]. І кожному з них, після “перемоги добра” гарантоване “світле майбутнє”. Очищення, воскресіння та хрещення – це всі явища, які втілені у Майдані для автора: “Це вже буде тоді нове хрещення, скріплення внутрішньою силою – благодаттю, святою відвагою до добра, вогненным мечем” [2, с. 137]. У випадку хрещення як наслідку перемоги добра над злом, наводиться й приклад процесу хрещення Ісуса Христа. Тут в проповіді знов виникає момент, пов’язаний з кров’ю, мотиви якої нерідко згадуються на фотографіях в книзі: “Хрещення водою, хрещення Духом, хрещення кров’ю...Така реальність можлива, бо хрещення і смерть пов’язані із самим Господом Ісусом Христом. Вінсам прийняв хрещення і пройшов через смерть, щоб здобути воскресіння” [2, с. 147].

Коли мова йде про толерантне ставлення до противників Майдану, то автор закликає ставитись до них з терпінням, однак поширювати та боротись за добро, яке є на Майдані. Люди, які не є активістами протесту, отримують звання “вдовиць”, яких варто “перевіряти” та їм допомагати: “Вдовицями можуть бути різні люди, які опинилися по іншому боці барикади...З кожним треба лагідно поводитися” [2, с. 74]. Далі ті люди, що “стоять на боці зла” порівнюються з прикладом блудниці Рахав, яка все ж допомогла посланцям Ісуса Навина та була винагороджена. Це ще один прояв толерантності до представників іншої

сторони, але лише з тієї точки зору, що вони мають з часом “самі навернутися та інших спасти”, підтримавши сторону добра [2, с. 178]. Паралельно з цим тлумаченням у книзі присутній й заклик до “радикальної конкретики”: “Треба переходити до радикальної конкретики! Треба вже нині вимагати від тих, які чинять зло на наших землях, “щоб виявляли себе перед Богом випробуваними робітниками”, інакше надокучувати їм так, як євангельська вдова судді!” [2, с. 221]. Тобто поряд з таким закликком згадується основний мотив боротьби добра та зла і нетерпимість до “ворогів”.

Святий Дух у проповідях о. Михайла Димида згадується повсякчас в контексті боротьби добра і зла та Божого тлумачення суті Майдану: “Якщо говорити про Майдан – то це явище є дійсно Божим даром для переосмислення теперішнього стану українського народу. Але найважливіше – не присутність на Майдані, не проминаючі гасла, а дух, який має нас перетворити в нові істоти, новий народ!” [2, с. 102]. Продовження лінії впливу духу сакрального та духу Майдану є тлумачення Різдва Христового автором як такого, що є конкретним наслідком для українців – “віднайдення свободи і гідності Божої у естві” [2, с. 112]. Поняття Духу та очищення в книзі нерідко згадується в контексті “очищення вогнем”, чий елементи дуже часто присутні на світлинах. Вогонь набуває нового значення, вогонь на барикадах, вогонь людських душ, вогонь боротьби – нагадуючи політеїстичні вірування. Разом з тим в тексті виникає і поняття “внутрішнього вогню”, що виступає в образі не нищівної сили, а образом творення нової громади слуг Божих довкола очищеного ядра. Такі ж носії “внутрішнього вогню” вважаються автором героями, які пройшли своє випробування та гідні життя в мирі [2, с. 212].

Концепт свободи нерідко вживається разом з поняттям гідності в контексті того, що ці якості не залежать від законів, а вони дані Богом [2, с. 48]. І тоді ж суть участі у Майдані, у боротьбі проти зла розуміється як “пізнання Бога” [2, с. 50] заради досягнення особистої гідності.

Проповіді автора не стосується лише духовних питань, які виникали під час протистояння. Навпаки, його виступи нерідко стосувались соціальних та політичних аспектів. Основний акцент був на створенні громадянського суспільства та нового типу мислення для українців. “Ми зібралися тут як громадянське суспільство, щоби говорити про свободу, яка живе в наших серцях, про гідність Богу, яку кожна людина отримала при народженні. Оце і є наше християнське покликання – християнське і громадське” [2, с. 20], – таким чином поняття духовні та соціальна стають тотожними і соціальні зміни набувають і духовного значення, коли стають включеними в загальний сценарій боротьби добра та зла. І тотальне розповсюдження “зла” з боку силовиків та суперників Майдану підтверджується далі через аргументування потреби боротьби: “Зло сконцентрувалося в нашій Батьківщині до такої міри, що ми вже не змогли стояти осторонь і вийшли, аби боротися проти нього і проти його структур. Дуже важливо також зрозуміти, що зло насамперед діє в нас: коли ми роздвоєні, коли нас опанувала думка, або коли ховаємося в сірій зоні, не роблячи ані зла, ані добра” [2, с. 21]. І тоді ж автор закликає усіх активістів, проповідуючи у Львові та Києві, долучатись для цієї священної боротьби, приносячи свої жертви: “Нині, коли у нашому суспільстві ми бачимо велику боротьбу між добром та злом, пам’ятаймо, що жертва кожного з нас є дуже цінним внеском у перемогу добра” [2, с. 25]. Цікаво й те, що суспільство, як і явище Майдану та драма боротьби зі злом також остаточно сакралізується у проповідях. Автор вбачає мету протесту у створенні нового суспільного договору, який стане “новим завітом”: “...щоб і в нас настав час відновлення, який відважно поведе нас до нового суспільного договору, нового завіту нашого громадянського суспільства” [2, с. 135].

Соціальне та політичне тлумачення суті Майдану не раз проголошується у виступах автора, звертаючи до історичної пам’яті, щоб українці могли “сповнити мрії своїх предків”:

“Ми прагнемо бути справді незалежною державою, мати свій уряд, свого президента, свій парламент, своїх чиновників, які будуть служити своєму народові, аби ми, українці, могли сповнити віковічні мрії своїх предків” [2, с. 30]. У проповідях навіть присутній заклик до дій щодо зміни законодавства, а саме тому, що вони “не відповідають моралі”: “Якщо нам у цьому (боротьбі зі злом) заважають закони, бо вони погані, то не треба кривити душею, а міняти закони, відповідно до нашої суспільної моралі, бо закон не є ціллю, а лише знаряддям для доброї справи” [2, с. 123]. Автор згадує і про умови творення нового народу і Україні, де є лише один закон – любов: “Христос каже, що для творення спільноти, для творення народу, треба любити свого ближнього як самого себе. Це – найосновніший закон” [2, с. 168]. Таким чином, він наводить паралелі, переносячи духовні догмати в суспільну, публічну реальність.

Наприкінці проповіді того періоду від о. Михайла Димида набувають більш конкретних тлумачень нових явищ та дають конкретні рекомендації та повчання вірянам. Він ще точніше дає визначення Майдану та боротьби добра і зла, акцентуючи увагу на політичних, соціальних та духовних вимірах: “Потрібно зрозуміти, яка суть конфлікту (Майдану – авт.): політична, економічна чи екзистенційна. Кожен може дати свою відповідь. Але з Божого погляду завжди йдеться про сенс життя – і все решта має цьому підпорядковуватися” [2, с. 256]. У тій самій проповіді автор чітко дає визначення тих, хто ж є “воїнами добра”, а хто виступає на боці сил “зла”: “У такому випадку легітимність – на боці народу, нехай навіть частини, яка має добрий намір. А щодо насилля, то повну відповідальність за нього і за його наслідки несуть “власть імущі” і ті, які здійснюють ці злочини” [2, с. 257]. Далі згадується “символ зла, який нині пав” – Межигір’я [2, с. 264], а символом добра та боротьби на боці добрих сил лишається Київ, як місто Майдану, який є “новим Єрусалимом, в якому ми пережили історичну битву” [2, с. 262]. Наостанок автор нагадує ще раз про аргументацію дій та присутності на Майдані: “Ми хочемо добра, і це єдина причина нашої присутності на майданах України”.

Окрім найбільшої частини тексту як записів проповідей Михайло Димид під час Майдану, на полях кожної сторінки є нотатки від його доньки, активістки протесту та студентки Климентії Димид. Її інформацію було вирішено не брати до аналізу через просте суб’єктивне тлумачення подій під час протистояння та дещо побутових моментів. Однак варто звернути увагу на тональність цих записів. Поряд з проповідями автора про толерантність, священну битву та духовну зброю перемоги над злом, є агресивні та дещо радикальні заклики Климентії. “У викрадачів – російський акцент. Щоб ви здохли, звірі! Ми вас знайдем!” [2, с. 224], – мова йде про знаходження активісти Автомайдану Булатова, якого раніше було викрадено. Чимало й закликів до використання зброї проти “птахів”, тобто силовиків, як тільки вони почнуть відкриту агресію, один з таких прикладів: “У Львові відкрили “Національну гвардію”...Якщо птахи огидні отримають дозвіл вести прицільний вогонь, ми в боргу не залишимося” [2, с. 190]. Не зважаючи на те, що це особисті спостереження авторки, все ж її замітки, розміщені хаотично за датами, виглядають дивно на тлі проповідей батька.

Особливої уваги заслуговують і візуальні методи у книзі – велика кількість авторських світлин. Сама обкладинка видання виконана у темних кольорах і головний її мотив – це вогонь, у різних проявах, вогонь з Майдану. Задня обкладинка також має центральним сюжетом вогонь, де навколо у малих рамках розміщені фото з вогнем з протистояння на вул. М. Грушевського. Перші та останні розвороти – це мозаїка з різних фотографій з часів Майдану, які передають різні сцени з життя революціонерів. Основна частина фотографій присвячена темі самого протистояння, з різними подробицями. Головні моменти на цих фото в книзі – це вогонь та кров, часто з зображенням скривавлених людей та вбитих активістів. На противагу цим сюжетам представлені фото з силовиками, зокрема Беркутом, які зазвичай

або стоять стіною, або в активній фазі боротьби на Майдані. Нерідко цілі розвороти книги присвячені композиціям зіткнень та кривавих подій. Умовно всі візуальні частини книги можна поділити на такі категорії за темами: люди, релігія (разом зі священниками та іншими проявами релігії на Майдані), силовіки, вогонь, кров (до неї ж відносяться й світлини поранених або вбитих людей) та побутові (також видові). За цими категоріями було проведено підрахунок повторів усіх світлин книги без урахування малих фотографій на першому та останньому розвороті книги. Всього видання нараховує 409 фотографій. Отже, найчастіше у книзі зустрічаються фотографії, присвячені побутово-видовій тематиці (150 світлин), що зазвичай відображають певні сцени з життя Майдану та загальний види на протест. На другому місці лишаються зображення людей, крупним планом та угруповань, які брали участь у революції. При цьому значну кількість повторів набирає тематика вогню на фото – усього 76 повторень, що займає значну частину книги. Найчастіше світлини саме такого характеру розміщені поряд зі словами про боротьбу, воїнів та зіткнення добра та зла, ілюструючи цю драму. Тема крові (а також поранених та вбитих людей) повторюється 38 разів та дедалі частіше зустрічається, коли йде мова про відкриті протистояння. Однак іноді на одній сторінці можна побачити світлини зі скривавленими ногами та тілами вбитих активістів, якими, можна сказати, перенасичені сторінки. При цьому 35 разів на сторінках з'являються фотографії силовиків, які найчастіше розміщені поряд з фото активістів Майдану або ж на одній світлині демонструється усе протистояння. Як не дивно, найменший сюжет за повторами у візуальному зображенні Майдану – це релігія, на протигагу словам проповідей. Світлини священників або певних релігійних атрибутів Майдану зустрічаються в книзі лише 8 разів. Таким чином, на фотографіях присутність віри, про яку говориться в тексті, автори майже не відобразили, порівняно з сюжетами вогню та крові.

Отже, головним сюжетом книги “Каміння Майдану”, яка присвячена висвітлювати та тлумачити події протистояння, є драма битви між силами добра та зла, які сприймаються однозначно, як чорне та біле. Представниками добра є активісти майданів та поборники змін в країні, а сили зла – це представники влади та ті люди, що несуть неправду або стоять по інший бік барикад. При цьому самі образи Майдану та протестувальників абсолютно сакралізуються – окопи Майдану називають “Христовими”, він також є плацдармом для битви між добром та злом, а активісти Майдану – це “помазаники Божі”. Духовна суть Майдану та змін, які прийшли за ним – це очищення, воскресіння народу та людей та подальше хрещення. При цьому автор робить акцент і на особистій відповідальності кожного за перебіг подій, звертаючись до концепту “внутрішнього Майдану”. Зокрема абсолютно сакральний протест направлений не лише на боротьбу “проти кесаря”, а й на внутрішні зміни на суспільному та індивідуальному рівнях. Самі поняття соціуму, політики та духовності змішуються, набувають нового значення крізь призму проповіді. Найкращим продовженням Майдану вбачається загальна евангелізація, “правдива віра”, де має відбутись загальне навернення та повернення “заблудших овець”. Однак при цьому автор не зважає і на світський характер Майдану та на те, що зовсім не абсолютна більшість протестувальників взагалі якимось чином відносила себе до певної релігійної течії чи віри або бачила духовне підґрунтя у подіях того часу.

Поряд з проповідями автора присутні й нотатки про поточні події від його доньки, Климентії Димид. Вони носять дещо побутовий характер, без особливого тлумачення подій. Однак нерідко в них зустрічаються конкретні агресивні та радикальні заклики, що дисонують з основною суттю проповідей, де пропагується толерантність до людей по той бік барикад та перемога засобами “духовної зброї та меча”.

Духовні та богословські тлумачення подій підкріплюються візуальними методами, через фотографію. На них продовжуються мотиви крові та вогню, про що йдеться й у

виступах Михайла Димида, про зброю та “священне воїнство”, що виступило проти сил зла та Сатани. Ідея книги подається і як фотоальбому, що містить свідчення про ті часи. Тому все ж більша частина світлин – це побутові моменти Майдану та фотографії з відкритих протистоянь.

Сама ж історія завершується перемогою добра та завершенням Майдану, однак присутнє і звернення уваги на нові прояви лиха – поодинокі сигнали про майбутні конфлікти, які втілились у подіях в Криму та початку АТО на Сході країни.

Таким чином, дане видання є гарним прикладом одного з духовних тлумачень як самого Майдану, так і змін в країні з надзвичайним акцентом на його духовній сутності та сакральній битві, де беруть участь “воїни-християни”. Подібні тексти варто аналізувати й далі, щоб розуміти, як саме бачили події того часу представники духовенства і як вони сполучались з розумінням самих активістів.

Л і т е р а т у р а :

1. *Дмитриев В.* Контент-анализ: сущность, задачи, процедуры [Электронный ресурс] / В. Дмитриев. – Москва, 2005. – Режим доступа : <http://www.psyfactor.org/lib/k-a.htm>
2. *Димид М.* Каміння Майдану / М. Димид, К. Димид. – Львів : “Свічадо”, кафедра богослов’я Українського католицького університету, 2014.
3. *Коваленко Г.* Публічна теологія, або Богословствування в контексті Євромайдану та Революції Гідності в Україні [Електронний ресурс] / Г. Коваленко. – Режим доступа : <http://www.religion.in.ua/main/bogoslovyua/28248-publichna-teologiya-abo-bogoslovstvuvannya-v-konteksti-yevromajdanu-ta-revoluyuciyi-gidnosti-v-ukrayini.html>
4. *Почепцов Г.* Теория и практика коммуникации (от речей президентов до переговоров с террористами, глава 3 [Электронный ресурс] / Г. Почепцов. – Режим доступа : http://www.gumer.info/bibliotek_Buks/Psihol/Pochep/03.php
5. *Филипович Л.* Народжена на Майдані – Громадянська церква в Україні / Л. Филипович, О. Горкуша. – Режим доступа : http://risu.org.ua/ua/index/studios/studies_of_religions/56419/
6. *Целковський Г.* Релігія вплетена в ландшафт Майдану так, як і в українське суспільство [Електронний ресурс] / Г. Целковський. – Режим доступа : http://risu.org.ua/ua/index/expert_thought/comments/54766/
7. Новина на порталі РІСУ про першу встановлену міжконфесійну каплицю, разом з якою з’явилась каплиця від УГКЦ, – Режим доступа : http://risu.org.ua/ua/index/all_news/state/national_religious_question/54516/

Калениченко Т. А. Контент-анализ религиозного нарратива Майдана на примере проповедей о. Михаила Димида.

Главным сюжетом книги ведущего богослова УГКЦ о. Михаила Димида “Камни Майдана”, посвященной освещать и толковать события противостояния, является драма битвы между силами добра и зла, которые воспринимаются однозначно, как черное и белое. Представителями добра есть активисты майданов и поборники изменений в стране, а силы зла - это представители власти и те люди, которые несут ложь или стоят по другую сторону баррикад. Духовная суть Майдана и изменений, которые пришли за ним - это очищение, воскрешение народа и людей и дальнейшее крещение. При этом автор делает акцент и на личной ответственности каждого за ход событий, обращаясь к концепту “внутреннего Майдана”. В частности абсолютно сакральный протест направлен не только на борьбу “против кесаря”, но и на внутренние изменения на общественном и индивидуальном уровнях. Сами понятия социума, политики и духовности смешиваются, приобретают новое значение через призму проповеди.

Ключевые слова: *теология майдана, религиозный нарратив, социальное учение церкви, евангелизация.*

Kalenichenko T. A. Content-analysis of religious narrative of Maidan in the sermons of Fr. Mikhail Dimid

The main topic of the book of Fr. Mikhail Dimid, the leading theologian of UGCC, is dramatic fight between good and evil forces, taken unambiguously as black and white. The good side is represented by Maidan activists and advocates of changes, the bad side – by the authorities and advocates of lie. The images of Maidan are made sacral, as well as the protests, directed not only “against the Caesar”, but also for internal changes at social and individual levels.

Keywords: *Theology of Maidan, religious narrative, social doctrine of the Church, evangelization*

УДК 291.16

Котлярова Т. О.

ОСНОВНІ НАПРЯМИ СПІВПРАЦІ РЕЛІГІЙНИХ ОРГАНІЗАЦІЙ З ІНШИМИ СУСПІЛЬНИМИ ІНСТИТУТАМИ В СУЧАСНІЙ УКРАЇНІ

У статті йдеться про основні напрями співпраці релігійних організацій з іншими суспільними інститутами в українському соціумі, аналізується динаміка розвитку цих процесів. Акцентовується увага на основних досягненнях та проблемах у сфері державно-суспільно-конфесійних відносин і визначаються перспективи подальшої взаємодії релігійних та інших суспільних інституцій у вітчизняному просторі.

Ключові слова: *державно-конфесійні відносини, релігійні організації, суспільні інститути, партнерські стосунки, пріоритетні напрями співпраці, свобода совісті та віросповідання та інші.*

За роки незалежності України релігійні організації трансформувалися у самодостатні і повноцінні суспільні інституції, які досить активно співпрацюють з іншими суспільними інститутами, розвиваючи партнерські стосунки з державою та сприяючи подальшому розвитку громадянського суспільства. Зазначені процеси проявляються у зростанні суспільної активності віруючих, утворюючи нові форми як релігійної діяльності, так і значущої суспільної роботи. Зокрема, помітними є якісні зміни в діяльності самих релігійних інституцій, що виконують важливу роль провідного чинника у зростанні суспільної моралі.

Однак, незважаючи на суттєві напрацювання та динамічний розвиток мережі релігійних інститутів, актуальним залишається визначення пріоритетних напрямів співпраці релігійних організацій з іншими суспільними інститутами в сучасній Україні та завершення процесу оптимізації інституційної мережі релігійних організацій.

Питанню взаємодії релігійних організацій з іншими суспільними інститутами в сучасній Україні в контексті державно-конфесійних відносин було присвячено низку досліджень таких науковців як: В. Бондаренко, Б. Андрусишин, В. Єленський, А. Колодний, Л. Філіпович, О. Саган, С. Здіорук, Ю. Решетніков, М. Новіченко, М. Бабій, Ю. Кальниш, О. Шуба та інші.

Метою написання даної статті є дослідження основних напрямів співпраці релігійних організацій з іншими суспільними інститутами в українському соціумі та аналіз динаміки розвитку цих процесів. А також, виокремлення основних проблем та вагомих напрацювань і трансформацій у сфері державно-суспільно-конфесійних відносин за роки незалежності України, і, відповідно, визначення перспектив подальшої взаємодії релігійних та інших суспільних інституцій у вітчизняному просторі.

В контексті тієї моделі державно-конфесійних відносин, яка склалась у період незалежності України і, відповідно, має свої національні особливості, – відбувається розширення соціальної активності релігійних організацій, визначення пріоритетної взаємодії з іншими суспільними інститутами та органами влади на усіх рівнях. Водночас, активне включення релігійних інституцій до різноманітних сфер людської життєдіяльності і надалі впливає на більш сутнісні, глибинні процеси в українському суспільстві – процеси, які